

Életművészet

FILOZÓFIA ÉS MŰVÉSZET KAPCSOLATA VÁSÁRHELYI KATA FALIKÁRPITJAIN

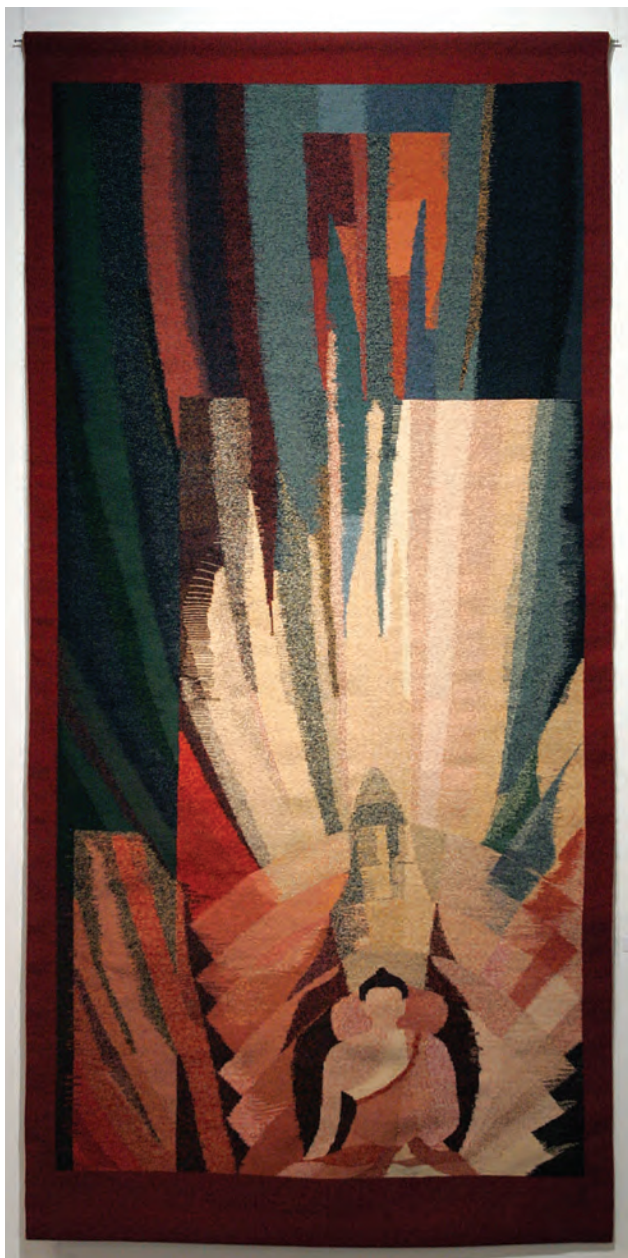
Vásárhelyi Kata filozófiája a mindennapi élet zűrzavarán felülemelkedő kitöréshez a kontempláció. Csendes műtermi magányában immár negyedszázada szövi falikárpitjait, kívülállóként szemlélve a művészeti közeg modern kori metamorfózisát, de műtárgyainak folyamatos jelenlétével a kiállításokon aktívan hozzájárul a hazai textilművészet autonóm karakterének alakulásához. A gobelin műfaji sajátosságát determinálja az időigényes készítmódja, amely néhány tucat műalkotásban limitálja az alkotó rendelkezésére álló közvetítő csatornaként funkcionáló iparművészeti produktumok számát. Vásárhelyi Kata művészetéről oly módon alkothatunk átfogó képet, hogy engedjük magunknak megérezni a létrehozás folyamatának élettechnikáját.

Az életművészet az előállításra irányuló technikának és a cél elérésére szolgáló cselekvésnek a harmóniája, amely Vásárhelyi Kata esetében a kézművesség és a művészet összekötésének a praxisára vonatkozik. A kérdés arra irányul, hogy mit állít elő a médium behatárolt keretei között, és milyen minőséget ér el az életművészet gyakorlásával. Életműve elsősorban individuális művészetként artikulálódik az esztétika hagyományos kategóriái szerint rendszerezve, a szépművészetek között emancipálódik és az autark szinguláris művészet territóriumára határolja be értelmezési tartományát. Mindazonáltal a kézművesmesterség gyakorlóját a korlátlan szabadság terhetől mentesen vezeti a hasznosság vágya és az alkalmazott anyagban rejlő kötöttség, amely az iparművészetet a technika filozofikus szellemi kutatóterületévé teszi. Megítélésem szerint a művészet fogalmának történeti jelentésváltozásai és a kortárs művész identitásának azonosító tényezői nemcsak eltüntetnek az éles határvonalakat autonóm művészet és alkalmazott művészet között, hanem értelmezhetetlenné teszik az iparművészet és képzőművészet nyelvi distinkcióját.

A kommunikáció kielégítő lehetőségét a komplementer definíciók alkalmazása jelentheti. Vásárhelyi Kata életművészetéből sarjadó életműve az elemi szál horizontális és vertikális keresztezésének metafizikai obszervatóriuma, amely szemléletes mintaképe a technika szellemi stúdiumának.

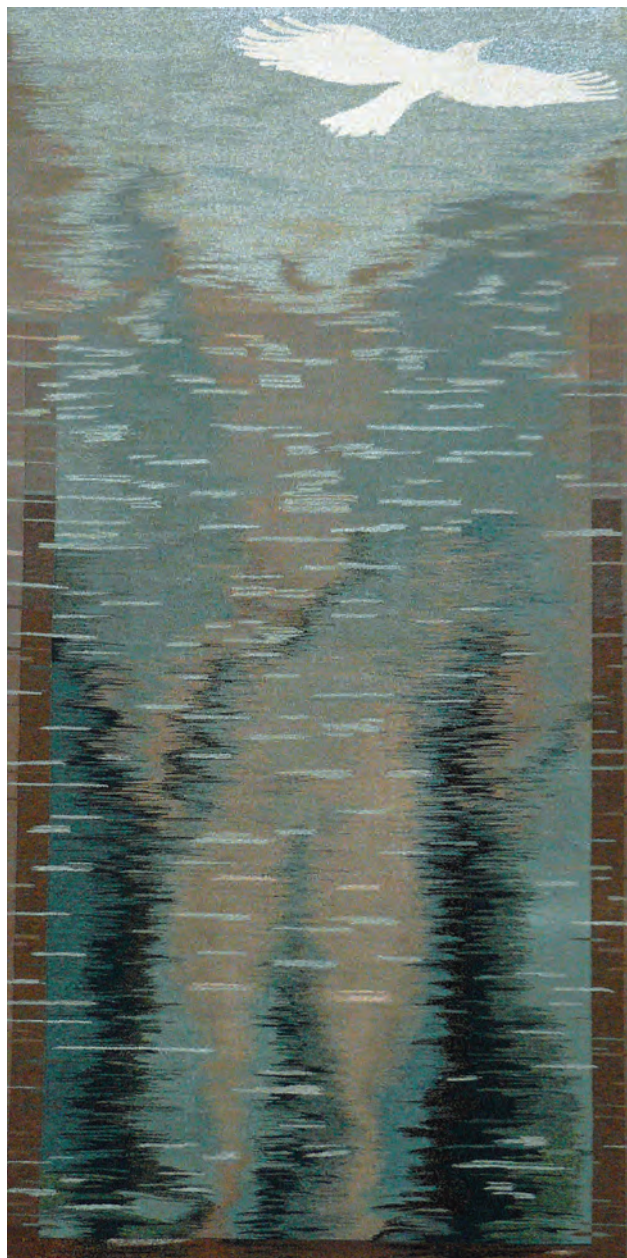

VÁSÁRHELYI Kata: Susprium | Kata VÁSÁRHELYI: Susprium
2006, gyapjú, francia gobelin, 150x100 cm
Fotó: Vásárhelyi Kata

VÁSÁRHELYI Kata: Tépelődés | Kata VÁSÁRHELYI: Anguish
2007, gyapjú, francia gobelin, 200x100 cm
Fotó: Vásárhelyi Kata

Úgy vélem, hogy a buddhizmus pótolta azt a koherens filozófiai rendszert, amit korábban a kereszténységet megtermékenyítő újplatonizmus adott az európai szellemtörténetnek. A hazánkban évtizedes lemaradással jelentkező posztmodern gondolkodást felismerő és elfogadó számos kortársa mellett Vásárhelyi Kata adoptálta művészi megnyilvánulásában a művészettörténetnek és vallástörténetnek azt a szerencsés együttállását, ami összekapcsolta az európai filozófiát a buddhizmussal. A reneszánsz óta szellemi fölénybe került újplatonizmus és a néhány emberöltővel ezelőtt világhódító útjára indult buddhizmus strukturális hasonlósága revelációként hatott a modern művészek tárgyakhoz fűződő kapcsolatában is.

VÁSÁRHELYI Kata: Non omnis moriar | Kata VÁSÁRHELYI: Non omnis moriar
2008, gyapjú, francia gobelin, 200x100 cm
Fotó: Vásárhelyi Kata

A látható és láthatatlan világot mi konstruáljuk és képzeljük el, ezáltal a valóság anyagi látszattá válik. Vásárhelyi Kata textilművészete az intuitív tapasztalásnak a kézzelfogható alakísága, amely az ezredfordulót követő években készült gyapjúszőveteknek a programadó értékészletét határozza meg. Annak felismerése, hogy a neoplatonista Plótinosz *A lélek halhatatlansága* című értekezésében körvonalazott vágyakozásból fakadó gyöttrődés egzisztenciális alapállása összehangzik az ősi buddhista *Négy nemes igazságról* szóló tanításban kifejtett eredendő szenvedésnek az alapértelmezésével, a keleti és nyugati civilizáció spirituális kiindulópontjainak egybelátását bizonyítja. Vásárhelyi Kata *Tépelődés* címet viselő falikárpítja

tankönyvi illusztrációként szolgálhat az Abszolútummal egyesülni vágyó lélek és a megvilágosodáshoz vezető út gyakorlatához. A vágy objektuma ugyanis nincs jelen, hanem elkülönülteként létezik a pillanatban. A megismerés ezért csalódás, ugyanakkor kiábrándulás az elhatároló különbségtételek illúziójának felszámolhatóságából. Az egyesülés a szubjektumok közötti megkülönböztetés

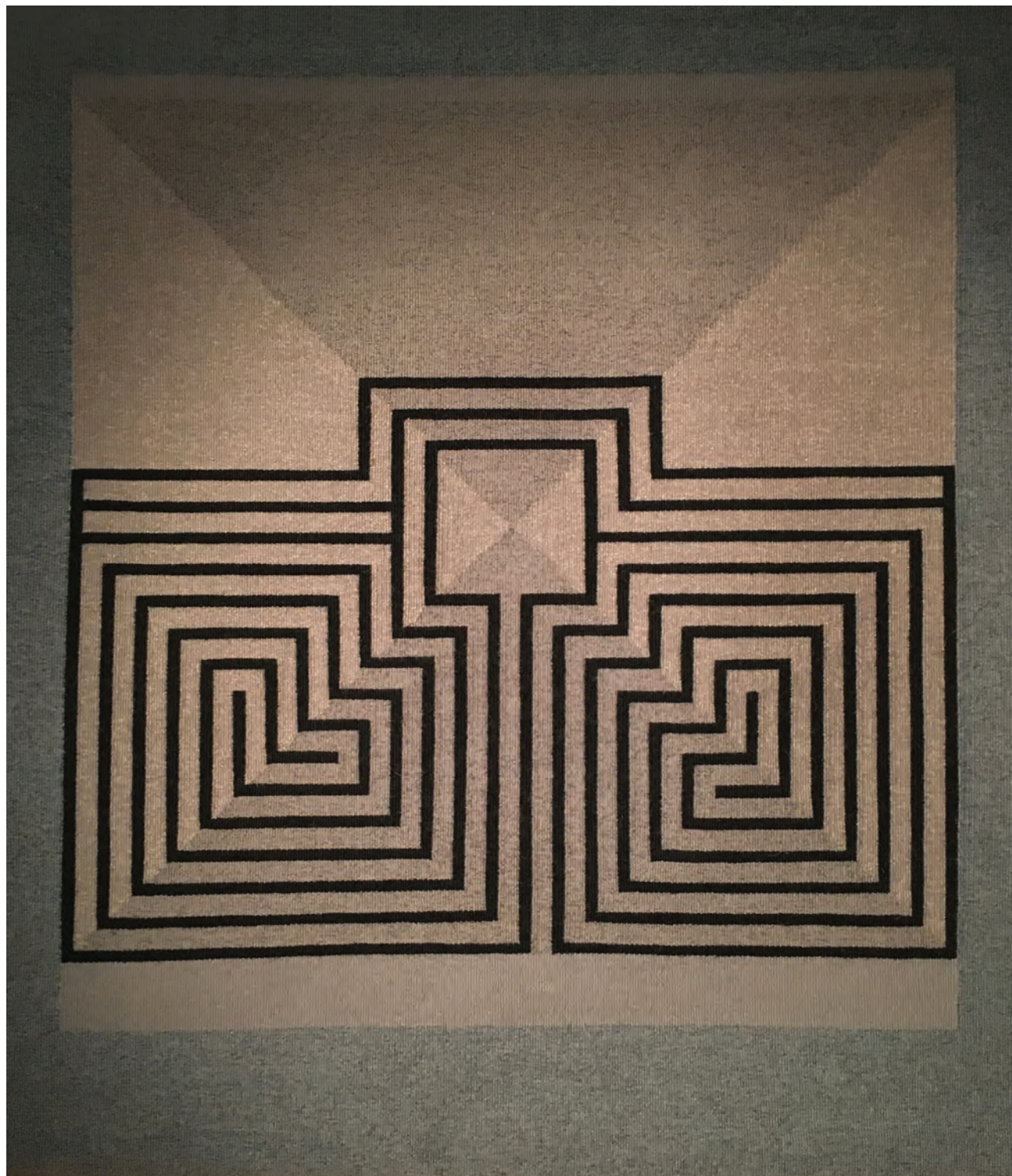
feloldása által egyidejűleg egyszerűvé válás és visszatérés az önmagában tökéletességet hordozó mindennapi élettechnikához. Annak a felismerése, hogy a létezés és a cselekvés semmi különöset nem foglal magában, érvényteleníti a dualisztikus szemléletmód belső és külső, én és más, látszat és valóság, szellem és anyag, tömeg és energia, szent és profán, művészet és élet

VÁSÁRHELYI Kata: Átjáró / A túlsó oldalon | Kata VÁSÁRHELYI: Passage / On the other side
2003, gyapjú, francia gobelin, 120x100 cm
Fotó: Vásárhelyi Kata

lényegi különbségét. Az embert nem kívülről fenyegeti veszély, hanem a figyelem vakfoltjai által mindig belülről. Vásárhelyi Kata vizuális nyelvezetében az alapfogalmak ekvivalenciája úgy tételeződik, hogy tudatosan elutasítja a perspektíva alkalmazását. A perspektivikus ábrázolás a látható világot egy kimerevített képpé objektifikálja, jóllehet a világ nem tárgyyszerű. A gobelin áttűnésekből

és rétegződésekből struktúrát nyerő absztrakt felületén megjelenik stilizált figurativitásban a meditatáló Buddha alakja, amely a klasszikus művészettörténeti ikonológia egyetlen hagyományos referenciája. Mindamellet vizsgálódásunk homlokterétől távol áll az eltérő fenomenológiai megközelítések szimultán alkalmazása, ezért megelegszünk a jelenség Umberto Eco által pop-

VÁSÁRHELYI Kata: Soha ne add fel / Numquam renuntiabit | Kata VÁSÁRHELYI: Never give up / Numquam renuntiabit
2015, gyapjú, francia gobelin, 110x100cm
Fotó: Vásárhelyi Kata

buddhizmusnak nevezett képi egyértelműségével, amely formalista szempontok helyett az importált kulturális tartalom esszenciális befogadását helyezi a középpontba.

A vizuális kompozíciók elvonatkoztató szervezőelvének fejlődési fokozatában megfigyelhető regresszió a geometrikus absztrakciótól vezet az átvitt értelmű dekoratív ábrázolásmódig. A tálibok által 2001-ben az afganisztáni Bámiján-völgyben felrobbantott Buddha-szobrok emlékét megörökítő falikárpit az üresség és szenvedés mementója. A kulturális kontextushoz hozzájáruló cím a műtárgy értelmezésének kulcsfontosságú komponense, amelynek hiányában a prizmán megtörő fénysugár útján létrejövő színspektrum megjelenése a festett gyapjúfonal révén technikai hitelességével elkápráztatja a szemlélőt, de tárgyi vonatkozásában légüres térben hagyja. Ám a síkidomokat formáló vízszintes és függőleges kereszteződések centrumában fényt nélkülöző hasadékok bontakoznak ki a diagonális színátmenetek között, amelyek az egykoron sziklafalából kivésett kolosszális Buddha-szobor sziluettjét őrzik meg csupán. A nemlétezés jelenvalóságának és a hiány kézzelfogható teljességének ambivalenciáját az

anyagtalan sugárzás metaforájával képes Vásárhelyi Kata konkrétummá változtatni.

Megközelítőleg tizenöt év telik el a tárgyak szellemiségének ábrázolhatóságát feszegető kísérletezések közben, amíg a klasszikus avantgárd irányzatainak protekcióit kihasználva lépdel az absztrakció grádicsain. Hálás feladata van a művészettörténészeknek a stílusirányzatok sajátosságainak bemutatása alkalmával, amikor egy életpálya kiemelkedő elemei évtizedek távlatából reflektálnak megelőző korok műfaji jellegzetességeire az eltérő médium technikai kötelékeinek megoldásával. A buddhista gobelinek vitathatatlan kubo-futurista kifejezésmódja a fénnel telített tiszta absztrakt komponálás irányába haladt a *Suspirium* és az *Átjáró* című textilmunkák vizuális eszköztárának megválasztásában. Míg az előbbi a lírai absztrakció orfikus irányzatának reprezentálásával František Kupka katedrálisainak és Robert Delaunay ablakainak szövött pandanja, addig az utóbbi az orfikus kubizmus újplatonista filozófiával áthatott absztrakt törekvéseit kidolgozó rayonista Mihail Larionov és Natalja Goncsarova metsző erővonalainak gyapjúszálás átültetése. Vásárhelyi Kata kapcsolata az avantgárd korai irányzatainak nemzetközi képviselőivel abban a szellemi közösségben lakozik, amely az isteni emanációt és a realitás meghaladását a fénysugarak formájában törekszik megjeleníteni.

A spirituális és intellektuális barangolás végső állomása a tárgyi vonatkozást elvető geometrikus absztrakció szublimált stádiumába vezet Vásárhelyi Katát a mindössze öt évvel ezelőtt készült *Numquam renuntiabit...* senecai aforizmát címében hordozó gobelin célkitűzéseivel. A tibeti mandalák végtelenül örvénylő kozmikus rendjének és a gótikus katedrálisok padlóburkolatainak megmintázott labirintusok zárt földi rendszerének szimbolikája a meg nem jeleníthető objektum képi lenyomatát a művészet töredékes eszközeivel integrálja a meditáció élettechnikájába.

Minden életpálya rendelkezik egy főművel, amely esszenciáját adja az alkotó mesterségbeli tudását, valamint az egyedi művészi szándék és egyetemes korszellem relációját tükröző kvalitásnak. Művészet és filozófia viszonyának legemblematikusabb alkotása Vásárhelyi Kata életművében a 2014-ben keletkezett *Intro* című falikárpit. Nem áll példa nélkül a művészettörténetben, hogy az elméleti szakember külső szemlélőként élve szabadságjogával magának vindikálja a speciális megnevezés lehetőségét, ezért bátorkodom önkényesen átkeresztelni Vásárhelyi Kata gobelinjét a teória szempontjából adekvátabb *Örvény* címre. A pont, a vonal, a sík egymásra rétegződése és gyűrődése örvénylő áramlást generál, ami az életművészet katartikus fordulatának modern poétikája. A kárpit felületén megjelenő illuzórikus gyűrődés testté változtatja

VÁSÁRHELYI Kata: Bámijáni (bámijáni) Buddhák emlékére
Kata VÁSÁRHELYI: In memory of the Bamiyan Buddhas
2001, gyapjú, francia gobelin, 130x100 cm
Fotó: Vásárhelyi Kata

VÁSÁRHELYI Katalin: Intro | Katalin VÁSÁRHELYI: Intro | 2014–2015, gyapjú, francia gobelén, 150x100 cm
Fotó: Vásárhelyi Katalin

az önmagában fogyatékos kiterjedést, amelyben a pont, vonal és sík okozati összefüggéseinek rendszere a látvánnyal szemben fogalmi bővülésre tesz szert. Több mint kétezer évvel ezelőtt már Epikurosz is az atomok véletlenszerű összeütközésével és kaotikus turbulenciájával magyarázta a világ sokszínűségének és a különböző világoknak a létezését, ami aktualitást nyert a modern káoszelméletben és a termodinamikában. A világ tehát nem tételezhető statikusan, hanem mindennemű alkotóelemének állandó változékonysága egy befelé és kifelé örvénylő áramlás eseménye. A rendezetlen forgás centrumában rend uralkodik az eredő energiák iránymezőinek elvezetési pontja és a hullámzó erővonalakat kiárasztó nulladik dimenzió érintkező és egymást átható origója révén, amely a világot befoglaló és kibontakoztató ekvivalens logikai következtetés abszolút értelmének a megtestesülése. A köznapi beszédmódban eléggé elkoprotott meditáció szó ógörög eredete a figyelem szubjektumra irányított ráfordításának a nyelvi gyökéhez mutat vissza, amelynek legalapvetőbb rétegei a forgás és fordulat jelentéstartalmak közös tövéből ágaztak szerte. A meditáció fogalmának az elmúlt évtizedekben tapasztalható popularizálódása a kortünetnek arra a jelenségére világít rá, ami a korábbi forradalmi gondolkodás helyébe az örvénylő figyelem magatartását tűzi zászlajára. A 20. századi művészetelmélet teoretikusainak empirikus elkötelezettsége privát alkotóművészeti praxisukban már megelőlegezte a művészet és filozófia kapcsolatának koherens áthatásait az örvény jelensége alkotó célú emberi igyekezetre vonatkoztatható expresszióinak és a morálfilozófia bölcsességszerményének értelmezésében. Az amerikai költő, Ezra Pound a maximális lendítőerő és sűrítés pontjának tekinti a képzőművészet, a zene és a költészet abszolút metaforáját jelentő képiséget. A legmagasabb potenciát magában hordozó abszolút sűrűség kiterjedés nélküli alapegységéről Vaszilij Kandinszkij pedig konkrétan az erőterek összeörvénylésének megnyilvánulásaként beszélt. A turbulenciában mozdulatlan pont idővel vonalakká szerveződő alakzatokat okád ki magából, imbolygó mozgásra kényszerítve azokat a síkok fölött, amelyek a gyűrődések és redőződések révén nyerik el anyagszerűségüket a kiterjedés immáron mindhárom dimenziójában. Az összehajtogatás és széthajtogatás ismétlődése által a rétegek transzparenssé válnak, és előtűnik a pontszerű résen keresztül a tárgyi világnak alakot kölcsönző fény. Vásárhelyi Kata az európai vallási tradíció konnotációjában jeleníti meg a világ szövetén áttörő örvény középpontjában kirajzolódó sziluett képét, amely a Szentlélek fuvallatának madáralakjában a vihart megelőző szélcsendben is arra ösztönzi a szemlélőt, hogy lendületet vegyen és elemelkedjen a talajtól.

Az életművészet eredete a bölcsességirodalom kezdetéhez nyúlik vissza, amelynek legősibb képe az örvénybe került és széteséssel fenyegető hajó allegóriájához kapcsolódik. A víz felszínén úszó hajó a helyes életvezetés metaforája. Az eltévelyedések megelőzéséről a szentenciák, mondások, gnómák, idézetek, fabulák, maximák, apophtegma és aforizmák apparátusa biztosította az örvény pusztító erőivel szemben felvértezett embert. Vásárhelyi Kata textilmunkáinak címválasztásában tudatosan keresi ezeknek a fogódzónak a nexusát az antik bölcsességhagyománnyal. A szöveg és kép egyenértékűségét a modern esztétika posztmodern felülvizsgálatával éri el a jelentéshierarchia kiegyensúlyozásakor, ezáltal az életfilozófia dimenziójának mélységét az esztétikai észlelésen túl gyakorlati megismeréssé konvertálja. A szárnyaló madár szimbóluma megszakítatlan mintázatként kíséri végig Vásárhelyi Kata pályafutását. Az élni és halni tudás filozófiai művészetének gyakorlóterepére repít a szimbolikus értelmezés egyik legsokoldalúbb jelképállata, egy beazonosíthatatlan madár inverz árnyképe a *Non omnis moriar...* horatiusi gnómát titulusként magán viselő falikárpiton. Horatius ódaköltészetének egyik utolsó strófája a „nem halok meg egészen” aszklépiadészi félsor a gyógyulás és megnyugvás bizonyosságának felszabadító formulájaként öröklődött át napjainkig az antik életfilozófiából. A legkínzóbb egzisztenciális szenvedés a titkos félelem a haláltól, ami a természettel szembehelyezkedő identitásképző emberi magatartás szükséges hozadéka. A filozófia művelése a halál derűs tudomásulvételével és magától értetődő jelenvalóvá tételével oldozza meg a szenvedély béklyóit. Vásárhelyi Kata gobelinje ezáltal a halál félelme és az élet keserősége között cikázó nyomorúság inverz képét égeti a retinába, mert az éteri atmoszférában vibráló fénypásmák horizontális energianyalábjai az emelkedés során derítik fényre a felszín sötét rétegeit. A kizárólagosan hideg színtónusokból felépülő kompozíció hangulati telítettsége a sztoikus gondolkodó attitűdjét idézi meg. Választhatnánk cím gyanánt Seneca Erkölcsei leveleinek legaktuálisabb megállapítását is az életfilozófiát nélkülöző emberek hánykolódásáról: „élni nem akarnak, meghalni nem tudnak.” Vásárhelyi Kata mindazonáltal nem egy tantétel iskolás szemléltető ábrája köré akarja textilművészetét felfűzni, hanem az élethez kötődő determinált viszony és belső motiváltság egyéni hangnemét tolmácsolja a színes gyapjúsálak szakadatlan keresztesítésével.

KEPPEL Márton
művészettörténész